

Невен ИСАИЛОВИЋ
Историјски институт
Београд

ЦРТИЦЕ О КАЧИЋИМА У МАКАРСКОМ ПРИМОРЈУ У XV ВЕКУ

Апстракт: Прилог се бави историјом властеоског рода Качића у Макарском приморју током XV века, наглашавајући његов значај у локалној и регионалној политици и разматрајући његове односе са Босном, Угарском, Венецијом, Дубровником и Турском у периоду великих сукоба на Балкану. Такође се реконструише и породично стабло Качића и доказује да су управо старешине овог рода били дестинатари повеље краља Остоје из 1417. године.

Key words: Kačići, Makarska seaside, Makarska Krajina, Dalmatia, Bosnia, 15th century.

О Качићима се, у историографији, углавном писало у контексту проблема „дванаест хрватских племена“ и покушаја да се утврди (не)постојање породичних веза између племићких породица које су у више области Хрватске носиле ово родовско или племенско презиме.¹ Први је Сима Ћирковић поставио оквире за шира разматрања о феномену Качића на простору Далмације у средњем веку све до турског освајања Крајине између Цетине и Неретве.² Ћирковић је решио и једно важно проблемско питање, везано за идентификацију личности које се јављају у повељама краља Стефана Остоје из 1417. и војводе Јурја Војсалића из 1434. године³ У овом прилогу ћемо настојати да додатно расветлимо значај Качића за

¹ V. Klaić, „Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća“, Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti (=JAZU) 130 (1897) 19-34 (даље: Klaić, *Hrvatska plemena*); N. Klaić, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb 1971, 33-34; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb 1976, 478-500. (даље: Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*)

² С. Ћирковић, „Народ Качића Јована Кинама“, Зборник радова Византолошког института 32 (1993) 19-34. (даље: Ћирковић, *Народ Качића*)

³ Исто, 27 нап. 28.

историју Макарског приморја и Крајине у XV веку, наглашавајући посебно трајност овог рода који на истој територији постоји од средњег века па све до данас.

Историјом првих Качића, а посебно оних омишких, бавили су се још Тома Архиђакон и Иван Лучић Трогиранин⁴, али су две главне тенденције у истраживањима у науку увели Вјекослав Клаић у XIX и Нада Клаић у XX веку. В. Клаић је посматрао све Качиће као једно од старих хрватских племена из Далмације које се касније поделило на неколико огранака.⁵ Н. Клаић сматрала је да се радило искључиво о поклапању презимена, а „савез дванаест племена“ је померила у XIV век.⁶

Значајно је напоменути да су Качићи који су владали Омишом и његовом околином у XII и током већег дела XIII века одржавали тесне везе са Крајином и да су се први самостални иступи Крајињана десили тек 1247. године, пред крај владавине Качића.⁷ Иако се радило о пограничном подручју, простор између Цетине и Неретве (укључујући ту и Омиш и суседна острва, првенствено Брач и Хвар) често је обједињавала заједничка управа и пиратска делатност.⁸ Радило се о специфичном виду привређивања у приморским крајевима који нису располагали плодним земљиштем и који нису имали развијену трговину. Управо је та активност, заједно са оптужбама за јерес, више пута покретала акције против омишких Качића и њихових области. Рат 1276-1279, који је покренула Венеција, сломио је власт Качића који у периоду 1280-1413. нестају из историјских извора.⁹ Омиш под Шубићима није доживео привредни успон попут других приморских градова и остао је стратешки значајно утврђење, али није постао трговачко средиште, све до коначног пада у руке Венеције (1444).¹⁰

⁴ Toma Arhidakon, *Historia Salonitana. Povijest salonitanskih i splitskih prosvećenika*, Split 2003; I. Lucius, *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, Vindobonae 1758.

⁵ Klaić, *Hrvatska plemena*, 19-20.

⁶ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 593-609; N. Klaić, „Postanak plemstva „dvanaestoro plemena Kraljevine Hrvatske““, *Historijski zbornik* 11-12 (1958-1959) 121-163.

⁷ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* (даље: *ССПП*) I/1, Београд – Сремски Карловци 1929, 21-23; Ћирковић, *Народ Качића*, 25-26; J. Ravlić, *Makarska i njezino primorje*, Makarska 2000², 57-59. (даље: Ravlić, *Makarska*)

⁸ Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 482-494; Н. Исаиловић, „Омиш под влашћу Хрвоја Вукчића и борба за његово наслеђе“, *Историјски часопис (=ИЧ)* 54 (2006) 132-135. (даље: Исаиловић, *Омиш*); М. Ančić, „Srednjovjekovni Omiš“ u: *Omiš i Poljica*, Zagreb – Omiš 2006, 49-54, 64. (даље: Ančić, *Omiš*)

⁹ Klaić, *Hrvatska plemena*, 24-25; Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, 490; Ћирковић, *Народ Качића*, 26; Ravlić, *Makarska*, 59-60.

¹⁰ Ћирковић, *Народ Качића*, 26; Ančić, *Omiš*, 54-55, 64. Омиш је био млетачки све до пропасти Републике (1797), иако су делови градског дисктрикта неколико пута долазили по власт Турака.

В. Клаић је у свом прилогу о хрватским племенима донео низ докумената о Качићима у којима постоји празнина између 1274. и 1452. С. Ћирковић је установио да се та лакуна може донекле попунити са неколико докумената из Државног архива у Дубровнику који, уз додатне изворе, омогућавају праћење крајинских Качића од почетка XV века до османског освајања тих области.

Услед недостатка грађе не можемо, на непосредан начин, утврдити да ли су Качићи из Макарског приморја директни наследници омишких Качића, али сматрамо да су, по свему судећи, повезани јер се ради о јединственом простору који су у периодима дугог трајања обележиле исте тенденције, а врло често и иста локална власт. Качићи које затичемо у XV веку су ситно масовно племство родовског карактера, заправо утицајне старешине локалних заједница.¹¹ Само у одређеним немирним временима они из историјске анонимности, са страница спорадичних аката у којима су, на ограниченој територији, оптуживани за мање или веће деликте, излазе на историјску позорницу шире области или читаве државе као дестинатари краљевских или великашких даровница. Управо у локалним сукобима који се одражавају на регионалну политичку ситуацију стичемо прави утисак о значају родовских старешина. То посебно долази до изражаја у средњој Далмацији у периоду када су у тој области пресудну улогу играли Босна и њени великаши.

Крајина је пала у босанске руке још 1326, а њен привремени повратак у Угарску државу наступио је 1357. године. У то време се Качићи не спомињу у историјским изворима. Крајем XIV и почетком XV века, те области су поново у рукама босанске властеле и представљају не одвише јасну границу између области Хрвоја Вукчића и хумских великашких породица Косача, Радивојевића и Семковића.¹² До спорова између поменутих великаша долазило је повремено, а један од првих већих сукоба наступио је 1409/1410. у време потреса на политичкој сцени Босне, након офанзиве угарског краља Жигмунда.¹³ У корену сукоба могла би бити спорна даровница с краја 1408. године којом краљ Остоја Радивојевићима, који се у Крајини спомињу још од XIV века, поклања простране области

¹¹ Ћирковић, *Народ Качића*, 25-27; Исаиловић, *Омиш*, 131-150.

¹² С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, Београд 1996, 187-188 (даље: Мишић, *Хумска земља*); С. Рудић, *Босанска властела у XV веку* (докторска дисертација у рукопису), Београд 2004. (даље: Рудић, *Босанска властела*), 91-94, 110-117.

¹³ V. Klaić, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb 1882, 239-241 (даље: Klaić, *Poviest Bosne*); В. Ћоровић, *Хисторија Босне. Прва књига*, Београд 1940, 400-402. (даље: Ћоровић, *Хисторија Босне*)

у приморју и залеђу које је тада држао Хрвоје.¹⁴ Убрзо након тог сукоба који је потресао и област доње Неретве, долази до првих помена Качића и то у писмима и упутствима Дубровачке републике.

Дубровчани се 14. априла 1413. преко посланика жале Корчуланима, кастелану Омиша и Крајињанима Барану Качићу и Војину Срациновићу да су њихове две наоружане барке опљачкале једну дубровачку.¹⁵ Из овога се може закључити да су омишки кастелан, острвљани и крајинске старешине деловали у садејству, штитећи или подстичући пиратску активност. Све се то дешава уочи угарско-босанског напада на земље Хрвоја Вукчића који се можда већ тада очекивао. Хрвоје је у том тренутку доминирао свим поменутима областима из којих су долазили пирати, укључујући и Крајину, и вероватно да је и ситно крајинско племство било део његове средњодалматинске управне области којом је руководио протовестијар Михаило Кабужић.¹⁶ Хрвојеви управници у Омишу могли су сматрати повољним за себе и свог господара повезивање са локалном властелом против утицаја Радивојевића и Косача који се ширио из правца Неретве. Истовремено је и род Качића, који је чинио и изванредан проценат становништва Крајине, а не само владајући слој, налазио да је боље удружити се са удаљеним обласним господаром чији се непосредни притисак није осећао против хумских великаша који су претендовали на области између Цетине и Неретве - Радивојевића, и све амбициознијег Сандаља Хранића.¹⁷

Током ратова које је Хрвоје водио ради очувања своје области 1413-1415, Крајина и Качићи били су два пута сведоци доласка турске војске на Јадранско приморје, али нису забележени већи потреси на њиховој територији, управо због тога што су били на страни Хрвоја који је преко Кабужића и позвао Турке у помоћ.¹⁸ Штавише, управо уочи друге

¹⁴ О спорној повељи којом Остоја даје Омиш Радивојевићима 1408. године видети: Е. Фермендџин, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752*, Zagreb 1892, 87-89 (даље: Фермендџин, *Acta Bosnae*); И. Луцић, *Повијесна свједоџанства о Трогиру II*, Split 1979, 851-852; М. Динић, „Весту Еберхарда Виндекеа о Босни“, Југословенски историјски часопис I (1935) 352-367; Р. Анђелић, „Srednjovjekovna župa Večenike – Večerić i postanak Mostara“ у: *Studije o teritorijalno-političkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*, Sarajevo 1982, 123-129.

¹⁵ Државни архив у Дубровнику (=DAD), Lettere e commissioni di Levante (даље: Lett. di Lev.) VII, f. 64'-65, 14. IV 1413. Напомена – Сва коришћена документа из Дубровачког архива добили смо љубазношћу проф. С. Ћирковића који нам је уступио своје исписе на чему смо му дубоко захвални.

¹⁶ Исаиловић, *Омиш*, 135-137, 143-144; Анђелић, *Омиш*, 58-60.

¹⁷ Ћирковић, *Народ Качића*, 28, 31. О Сандаљу Хранићу видети: Ј. Радоњић, „Der Grossvojevode von Bosnien Sandalj Hranic-Kosača“, *Archiv für Slavische Philologie* 19 (1897) 380-465 и Е. Куртовић, *Sandalj Hranic i njegovo vrijeme* (doktorska disertacija u rukopisu), Sarajevo 2006.

¹⁸ Исаиловић, *Омиш*, 136-137; С. Ћирковић, „Две године босанске историје (1414 и 1415)“, *Историјски гласник* 3-4 (1953) 29-42.

турске провале, 12. марта 1415. године, Дубровчани пишу Венецији у вези са неком пљачком дуката, наводећи да пирати нису дубровачки поданици, већ да су дошли из Крајине која припада браћи Радивојевићима и Барану Качићу.¹⁹ Кнез Никола Радивојевић послао је одговор Дубровчанима о том случају, док се Баран даље не помиње, а Н. Јорга који доноси овај податак наводи да није упознат са линијом босанских војвода који носе презиме „Вагамсасич“. Данас је јасно да то није презиме, већ је Јорга спојио име и презиме у једну реч. Могуће је да су људи Качића били међу Крајињанима који су 1416. у Дубровнику осуђени и обешени због гусарења које су починили, заједно са неким Омишанима и Ливњанима.²⁰

Лојалност Хрвоју Качићи су очито задржали све до његове смрти (1416), након чега се поново појављују у дубровачком упутству од 6. јануара 1417. за посланика који се враћао из Сплита. Република св. Влаха пише свом посланику да оде у Крајину и упита Барана Качића, његовог брата Вукашина и Војина Срациновића зашто су, заједно са Омишанима, пленили брачке барке, иако су их Дубровчани сматрали за пријатеље.²¹ Војин Срациновић се помиње и јула 1419. као виновник још озбиљнијег деликта – отео је два сина војводе Јурја Радивојевића, кнезове Влатка и Николу, а Дубровчани су се понудили као посредници.²² Браћа Качић, Баран и Вукашин, оптужени су за пиратерију од стране Дубровника и септембра 1422. па су се у писму Дубровчанима правдали да они нису починили наведено дело, већ извесни Пољичани.²³ Током скоро десет година можемо пратити оптужбе против поменутих особа за заштиту пиратске активности, на читавом простору од Омиша до ушћа Неретве.

Не може се са прецизношћу утврдити ко је био Војин Срациновић и да ли је био у сродству са Качићима. Не знамо ни где се налазио простор његовог утицаја, мада претпостављамо да је то био источни део Крајине.²⁴

¹⁹ N. Jorga, *Notes et Extraits pour servir a l'histoire des croisades au XV siecle II*, Paris 1899, 146-147 (даље: *Jorga II*). Документ који Јорга цитира требало би да је – DAD, Lett. di Lev. VII, f. 124-124', мада нисмо били у могућности да то проверимо.

²⁰ DAD, Liber maleficiorum IV, f. 161'-162.

²¹ DAD, Lett. di Lev. VI, f. 9-10, 6. I 1417.

²² М. Пуцић, *Споменици српски I*, Београд 1858, 144-145; *ССП I/1*, 416; *Jorga II*, 173 нап. 4.

²³ *ССП I/2*, Београд – Сремски Карловци 1934, 4.

²⁴ Љ. Ковачевић, „Знамените српске властеоске породице средњег века I. Радивојевићи – Ђурђевићи – Влатковићи“, *Годишњица Николе Чупића 10 (1888) 205* (даље: Ковачевић, *Знамените породице*); Рудић, *Босанска властела*, 113; М. Glibota, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, Zadar 2006, 20-21. (даље: Glibota, *Povijest Donje Neretve*). Љ. Ковачевић сматра да је Срациновић био човек Сандаља Хранића. Извесни власи Срациновићи се помињу у околини Дубровника 1468. године. Уп. В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, Београд 1979, 45, 47. (даље: Атанасовски, *Пад Херцеговине*)

Нема сумње да је и он био ситни локални властелин, старешина неке заједнице, који је у немирним временима допуштао себи више слободе у деловању. Исто важи и за породицу Костањића која се, такође у XV веку, помиње у Крајини и којој су, по свему судећи, повеље издали краљ Твртко II и херцег Влатко.²⁵

Задржимо се, међутим, на браћи Качић. До сада није пронађен њихов помен у дубровачким актима после 1422. године. У изворима Дубровачког архива они се увек наводе или као Качићи или им се презиме не наводи. Уједно се, као што смо показали, помињу искључиво као осумњичени за недостатак контроле над својим људима који гусаре по Јадрану. У два извора, који су научницима много дуже познати, они се помињу као властела и то без титуле, а у једном од тих докумената њима лично краљ Босне гарантује привилегије. Ради се о повељама краља Остоје из 1417. и војводе Јурја Војсалића од 12. августа 1434. године.²⁶ У првој су Вукашин, Баран и трећи брат Јурај дестинари, док се у другој помињу као племићи поново потчињени Радивојевићима. Ове две повеље, од којих је прва сачувана само у два преписа и то у преводу, дуго су збуњивале научнике и доводиле до погрешне идентификације личности које се у њима помињу.

Наиме, у првој повељи, у оба преписа и превода (на латински и италијански), Вукашин, Баран и Јурај се наводе као Вукачићи, док се у другој (која је сачувана у словенској верзији) наводи Баран Вукчић са братијом. Постоји могућност да се отац браће Качића звао Вукац, а могуће је да се радило и о грешци која је из прве повеље пренета и у другу или о некаквој погрешној аналогiji услед које би се родовско презиме Качић заменило са очевим Вукачић јер је у Босни у то време практиковано

²⁵ Ђ. Тошић, „Двије босанске повеље из XV вијека“, ИЧ 40-41 (1993-1994) 19-42. (даље: Тошић, *Двије босанске повеље*)

²⁶ Повеља из 1417. године: S. Ljubić, *Rukoviet jugoslavenskih listina*, Starine JAZU 10 (1878) 42-43; S. Ljubić, *Listine o одношajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike* (даље: *Listine*) VII, Zagreb 1882, 240-241; *Listine* IX, Zagreb 1890, 433-434; Fermendžin, *Acta Bosnae*, 103-104; M. Brković, „*Povelja bosanskog kralja Stjepana Ostoje iz godine 1417*“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 26/13 (1986/87) 225-235 (даље: Brković, *Povelja iz godine 1417*); M. Brković, „*Značaj i važnost dviju bosansko-humskih isprava za povijest Makarskog primorja u XV. stoljeću*“, *Croatia Christiana Periodica* 21/39 (1997) 1-18 (даље: Brković, *Značaj i važnost*); M. Brković, „*Značaj i važnost dviju bosansko-humskih isprava za povijest Gornjeg primorja u XV. stoljeću*“ u: *Hrvatski rasadnik*, Zagreb – Gradac 1999, 125-142. Повеља из 1434. године: F. Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, Vin-dobonae* 1858, 377-379; Fermendžin, *Acta Bosnae*, 145. Постоје извесне разлике у тексту латинског, односно италијанског превода повеље из 1417, па су тако Радивојевићи јасно одвојени од Вукачића у латинској верзији. Видети: Brković, *Značaj i važnost*, 13-15.

да деца носе патронимик²⁷, док су у Далмацији већ тада постојала породична или родовска презимена у активној употреби. У сваком случају, све док овај проблем није решио С. Ћирковић, бројни научници су нудили погрешне интерпретације о идентитету браће Качић.²⁸ Прво је В. Клаић сматрао да се ради о деци Вукића, брата Јурја Радивојевића.²⁹ Његову идеју преузели су, поред аутора појединих синтеза о средњовековној Босни, и други историчари.³⁰ Ова теза је била неоснована већ самим тим што се у Војсалићевој повељи из 1434. помиње Вукићев син Вук, потпуно одвојено од Барана и његове братије. Другу тезу понудио је М. Брковић који је сматрао да су „Вукачићи“ или „Вукчићи“ заправо Војсалићи, рођаци Јурја Војсалића, који су презиме Вукчић носили по узору на свог претка великог војводу Хрвоја.³¹ И та теза, коју је у скорије време од Брковића преузео А. Шкегро³², неоснована је пошто Војсалић не би потчинио Барана и његову породицу Радивојевићима да му је он био први рођак.

Остоја је Качићима и њиховим потомцима потврдио насеља Макар, Дрвеник, Пасичина, Милуша и Лапчањ (Градац)³³, позивајући се на акте ранијих босанских владара – бана Стјепана II и краља Твртка, што би могло значити да су привилегије рода Качића биле регулисане још у XIV веку, мада не постоји сачуван документ о томе.³⁴ Краљ наводи да нико од Хумљана не треба да буде над њима, што није само у вези са тим што је Крајина у време босанске власти у приморју увек гравитирала према Хуму, већ и са тим што су претенденти на непосредну власт над Крајином били управо хумски великаши – Радивојевићи који су се сада налазили у табору обласног господара Сандаља Хранића.³⁵ Остоја је наградио Качиће

²⁷ Презиме формирано на основу очевог имена (прим. аут.)

²⁸ Ћирковићев закључак су усвојили С. Мишић, *Хумска земља*, 81-82, 147 и Рудић, *Босанска властела*, 113.

²⁹ Клаић, *Poviest Bosne*, 257; Клаић, *Hrvatska plemena*, 25-26 (нап. 3).

³⁰ Ћоровић, *Хисторија Босне*, 419-420; *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463*, Sarajevo 1942, 450; Тошић, *Двије босанске повеље*, 38-39; М. Анчић, „Политичка структура касносредњовековне Босне“ у: *Na rubu Zapada. Tri stoljeća srednjovjekovne Bosne*, Zagreb 2001, 76-78. Уп. Ковачевић, *Знамените породице*, 204 и С. Ћирковић, „*Русашка господа*“, ИЧ 21 (1974) 13, који дестинатаре повеље из 1417. не идентификују прецизно, али их не бркају са Радивојевићима и другим великашким породицама.

³¹ М. Брковић, *Povelja iz godine 1417*, 230-231; М. Брковић, *Značaj i važnost*, 7-8.

³² Ante Škegro, *Na rubu opstanka. Duvanjska biskupija od utemeljenja do uključenja u bosanski apostolski vikarijat*, Zagreb 2002, 172-173.

³³ За убикацију поменутих топонима видети - М. Брковић, *Značaj i važnost*, 8-9 и А. Fortis, *Put po Dalmaciji*, Zagreb 1984, 227-234.

³⁴ *Listine VII*, 240-241.

³⁵ Ravlić, *Makarska*, 65; Рудић, *Босанска властела*, 110-117.

управо зато што су били на његовој страни у сукобу са Сандаљем.³⁶ Важно је рећи и да Качићи никада нису навођени са титулом, нити као „Хумљани“. Они нису завладали тим просторима као босанска властела након уласка Крајине у састав Босне, већ су били затечено ситно племство (*nobiles*, жупанијско племство) католичке вере.³⁷ Повеља из 1417. једини је документ у коме се Вукашин Качић помиње први, док у свим осталим документима прво место заузима Баран, највероватније као старешина рода.

Не може се поуздано утврдити колико је дуго кнез Иваниш Нелипчић, који је ненадано наследио Хрвојеве приморске поседе, имао власт над Крајином, нити када је превагу однео Сандаљ Хранић. Јурај Војсалић, који је на кратко потиснуо Косаче на простору десне обале Неретве вратио је, 1434. године, Радивојевићима све територије које им је одузео Сандаљ у време када су се разишли са њим. Под њихову власт вратио је и Барана Качића са братијом и њиховим поседима. Међу враћеним селима помињу се у Крајини – Заходи (Баћина), Живошће, Тучепи, Котишина, Макар, Баст и Веница.³⁸ Нека од ових места већ су навођена као села Качића 1417. године. Показало се, а то ће бити још израженије у другој половини XV века, да је ситна крајинска властела успевала да се уздигне до извесне самосталности само у повољним околностима, док су им иначе били надређени великаши из Хума.³⁹ Генерација Качића у којој су главну реч водила браћа Баран и Вукашин, опстала је на историјској позорници у периоду 1413-1434, а њихови потомци ће свој тренутак за излазак из анонимности наћи у време кризне ситуације 1451/1452. године.

Будући да су Качићи у другој половини XV века већ били предмет обраде више историјских студија, ми се нећемо дуже задржавати на фактографији која се односи на период 1451-1500, већ ћемо само размотрити нека имена и њихову везу са претходном генерацијом Качића. Наиме, први Качић на кога наилазимо после 1434. је Грубиша који са другим Крајињанима (али као први међу њима) 16. јула 1452. подноси предлог Млечанима да Крајина пређе у млетачке руке, у време док је херцег Стефан Вукчић, осим рата са Дубровником, морао да се носи и са побуном сина Владислава и Радивојевића и да се обраћа за помоћ Млечанима.⁴⁰ Преговори су били успешни и укључивали су помоћ

³⁶ С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964, 245-246.

³⁷ Ћирковић, *Народ Качића*, 31.

³⁸ Видети нап. 33.

³⁹ Мишић, *Хумска земља*, 187, 194-195.

⁴⁰ *Listine IX*, 430-432; С. М. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 175-199; Ђ. Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево 1987, 167-169; Ћирковић, *Народ Качића*, 29.

Млечана у изградњи тврђаве у Макру, који се наводи као постојбина (*antiga patria*) Качића.⁴¹ Крајињани су тражили да нико не буде над њима од Омиша до Неретве и да бирају свог кнеза. Ова серија докумената из периода мај-новембар 1452. доказује да Качићи нису тек ситна властеоска породица, већ читав род, већа друштвена група са елитним статусом међу становништвом Макарског приморја јер се често крајинска посланства називају Качићима.⁴² Најзначајније за овај прилог је да је Грубиша донео Остојину повељу из 1417. на оверу и добио је 22. јула 1452.⁴³ То је већ први показатељ да су Качићи прави дестинатари изворне повеље и да је Грубиша, за кога претпостављамо да је Вукашинов син, нови старешина рода. Крајина се, међутим, убрзо вратила у руке Косача и Радивојевића.

Следећи Качић који се именом помиње је Вукмир Качић 1471/2.⁴⁴ који сарађује са дотадашњим љутим непријатељем Иванишом Влатковићем Радивојевићем⁴⁵, а затим Иван Качић чији је влашки цемат пописан у дефтеру Херцеговачког санџака из 1475/77.⁴⁶ У исто време, као баштиник у селима Макар, Полажде и Грнча, уз одобрење санџакбега, помиње се и Стипан Марковић, за кога основано претпостављамо да је Качић.⁴⁷ Дефтер је проблематичан сам по себи, не само његово издање, јер читав регион Крајине још увек није трајно постао турски и због тога су сви становници пописани у статусу Влаха, дакле граничара, и то у оквиру краткотрајне нахије Хумска земља, која се налазила на десној обали Неретве, и у којој се као извесна целина наводи и „Приморје“.⁴⁸ Као

⁴¹ *Listine IX*, 432-433; Klaić, *Hrvatska plemena*, 20; Ћирковић, *Народ Качића*, 25, 30; М. Ђунјић, *Bosna i Venecija (odnosi u XIV i XV st.)*, Sarajevo 1996, 262-274. Качићи су 1452. страховали да је Владислав Херцеговић намеравао да Иванишу Влатковићу преда њихова места. Тврђава у Макру није била изграђена ни 1476. Видети: И. Божић, „Млечани према наследницима херцег Стевана“, Зборник Филозофског факултета у Београду 6-2 (1962) 123-124.

⁴² *Listine IX*, 415-416, 421-422, 424-434, 449-451, 454-456; Klaić, *Hrvatska plemena*, 26-27.

⁴³ *Listine IX*, 433-434.

⁴⁴ М. Ђунјић, *Dalmacija u XV vijeku*, Sarajevo 1967, 71-72.

⁴⁵ Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 80-82; Ћирковић, *Народ Качића*, 31 (нап. 41); Мишић, *Хумска земља*, 105. Само део Качића се придружио Иванишу Влатковићу, док му се други део и даље супротстављао.

⁴⁶ ur. А. Аличић, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Monumenta Turcica II/3, Sarajevo 1985, 89-95 (даље: Аличић, *Poimenični popis*); Мишић, *Хумска земља*, 180-185. Читава Крајина је подељена на цемате војводе Дадоја и Ивана Качића и на Дадоју потчињен цемат Стипана, сина Вукановца. Качићу припадају Котишина, Драшница, Јаричко, Рашћане, Врхдол, Тучепи, део села Макар. И неидентификовани војвода Дадоје држи више села која су припадала Качићима.

⁴⁷ Аличић, *Poimenični popis*, 92.

⁴⁸ В. Трпковић, „Вилајет Приморје“, Годишњак Друштва историчара БиХ (=ГДИ БиХ) 14 (1963) 229-237; Б. Ђурђев, „Поводом издања Дефтера за Херцеговачки санџак из 1477.

посланик Крајињана у Дубровнику наводи се 1481. Бартул Качић који покушава да, у сарадњи са Мађарима, брани град Кош на ушћу Неретве.⁴⁹ Велика турска акција против Качића забележена је 1498/99. након побуне неког Жарка⁵⁰, док се априла 1499. као кнез целе Крајине, а у новембру 1500. и целе Августинове Хумске, титулише Јурај Марковић Качић⁵¹. Јурај се наводи као турски поданик и млетачки пријатељ који је већ 15 година (дакле од 1485. године) на том положају. Чини се да су се Качићи из Горњег Приморја дуже опирали турској власти од оних у Доњем Приморју и да су се делом иселили на Хвар и Брач у сарадњи са Млечанима.⁵² Јасно је да стоји тврдња да су се Качићи поделили на присталице Турака, Млечана, Мађара, Радивојевића, Косача итд.⁵³

Сва ова имена налазимо у родослову, иначе сиромашном подацима који нису генеалогске природе, који доноси Андрија Качић-Миошић у свом „Разговору угодном народа словинскога“ (1756, 1759), позивајући се на званично родословно стабло Качића које се налази у Макарској канцеларији. Занемарујући почетне легенде које се односе на ранији период, већина донесених података се у потпуности слаже се оним што нуде други историјски извори из XV века (видети родословну таблицу). У генеалогiji налазимо браћу Барана и Вукашина, Вукашинове синове Вукмира и Грубишу, Барановог унука Стипана, сина Маркова и његовог сина Јурја (Марковића), Вукашиновог унука Бартула и његовог сина Жарка. Ту је и њихов рођак Иван, који има свој цемат у Котишини.⁵⁴ Недостаје само трећи брат поменут у повељи из 1417. – Јурај, али могуће да је он нестао из породичног сећања јер није оставио потомство. Према датом родослову, у првој познатој генерацији Качића у XV веку, Баран је

године“, ГДИ БиХ 38 (1987) 118; Ravlić, *Makarska*, 74; Glibota, *Povijest Donje Neretve*, 37. Изгледа да се власт на Макарском Приморју често мењала у периоду од 1465. до 1500. и да су Турци већи део ове области заузели 70-их година, да би касније изгубили неке територије које ће коначно повратили тек пред сам крај XV века. У дефтеру за Херцеговачки санџак из 1475/77. уписана су готово сва села у Крајини, као и неколико села надомак Омиша (Рогозница, Кучиће).

⁴⁹ Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 134, 140-142.

⁵⁰ Klaić, *Hrvatska plemena*, 27; Ravlić, *Makarska*, 75.

⁵¹ M. Sanudo, „*Oдношaji skupnovlade mletačke prama Južnim Slavenom*“, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku* 5 (1859), 145; Klaić, *Hrvatska plemena*, 27-28; Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 140 (и нап. 119). У задрузи Качића-Марковића нађен је 1510. примерак Летописа попа Дукљанина.

⁵² Горње приморје је појас од Неретве до Живоношћа, а Доње приморје појас од Живоношћа до Вруље (прим. аут.)

⁵³ Ћирковић, *Народ Качића*, 30-31.

⁵⁴ А. Каџић Миошић, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Dubrovnik 1886, 279-284. (даље: Каџић, *Razgovor ugodni*)

имао седиште у Макру (Доње Приморје), а Вукашин у Бресту и Лапчању (Горње Приморје). Помињу се још двојица браће – Вукић и Андријаш који су имали седиште у Подаци и Котишини (Доње Приморје). Као што се да установити, управо се огранци Качића из Доњег Приморја помињу као турски поданици (Иван, Стипан, Јурај), док се они из Горњег Приморја (Грубиша, Вукмир, Бартул, Жарко) помињу у преговорима са Млечанима, Мађарима, Дубровчанима и хумском властелом и у борби против Турака.

На основу поређења свих извора, можемо закључити да су Качићи у Крајини и на Макарском приморју били јединствен род који се профилисао у немирним временима босанске власти у Далмацији и који је, лавирајући између сукобљених страна на том простору, успевао да се повремено наметне као значајан фактор локалне политике. Установљено је да су Качићи с краја XV века директни потомци оних са почетка истог столећа и наследници њихових положаја, привилегија и поседа широм Приморја. Док је са коначним турским освајањем Босне, Херцеговине и Далмације дошло до опадања или пропадања крупних великашких породица и родова, ситна локална властела успела је да опстане и да се интегрише у сваки нови режим, био он угарски, турски или млетачки, преживљавајући чак и повремене међусобне поделе. Управо стога су Качићи крајински кнезови и у XVII и XVIII веку, стога дају бројне црквене великодостојнике на свом матичном простору и стога су њихови потомци и данас присутни на простору Макарског приморја. То најексплицитније показује да је овај род био „феномен дугог трајања“ кога су обележили идентитет и способност прилагођавања.⁵⁵

⁵⁵ Kačić, *Razgovor ugodni*, 281-283; Ђирковић, *Народ Качића*, 23, 31-32; М. Ujdurović, *Stanovništvo Makarskog primorja od 15. do 19. stoljeća*, Gradac 2002.

Neven Isailović

**REMARKS ON THE KAČIĆ FAMILY IN MAKARSKA LITTORAL
IN THE FIFTEENTH CENTURY**

Summary

The article covers the history of the Kačić family in the region between the rivers of Cetina and Neretva, known as Krajina (the Marches) or Makarska Littoral in the XV century, during the Bosnian rule. The primary goal of the research was to establish connection between various persons who carried the surname Kačić in the period 1413-1500. The secondary goal was to correct the identification of the persons mentioned in the King Ostoja's Charter of 1417 and duke Juraj Vojsalić's Charter of 1434. and to explain that those persons, wrongly identified as the Radivojevići or the Vojsalići, were, in fact, the Kačići of Krajina.

The Kačići were an important clan of local gentry, already present in Makarska Littoral upon the arrival of Bosnians in XIV century. Their influence was strongest in the communities of the region where they formed the elite and were a substantial part of population. Family ties between every mentioned Kačić have been established and the genealogy of the clan has been reconstructed.

In the available historical sources, the Kačići were mentioned in different contexts. In documents of the early XV century from Dubrovnik they were being continuously accused of negligence concerning the piracy committed by their people. In Bosnian charters of the same period they were either beneficiaries or were mentioned as a notable gentry clan. Finally, in the Venetian and Dubrovnik sources of the second half of XV century we see them trying to survive in the times of crisis, negotiating with every important political player in the region.

The Kačići rose to greater power and independence in situations when the higher nobility was feuding with the king and during the struggle between the regional lords. Otherwise, they would return to anonymity and dwell in the shadow of the magnates of Humska zemlja to which Krajina was attached. Therefore, they strived to become direct subjects of a king or a magnate who would grant them local autonomy. Despite the divisions in the late XV century, the Kačić clan has survived up until today thanks to its feeling for both identity and ability to adapt.

РОДОСЛОВНА ТАБЛИЦА КРАЈИНСКИХ КАЧИЋА У XV ВЕКУ

